

قارمان قوماڭوۋ

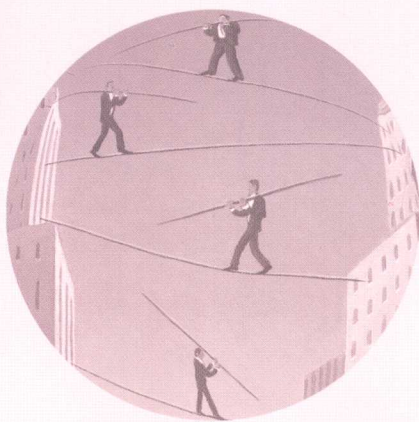
ئارىق زامان سىكاياسى

قارمان قوماڭوۋ

ئارىق زامان مىكاياسى

(اڭگىمە وچەرىكتەر)

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ئۆزبېكى

图书在版编目 (CIP) 数据

巴扎尔的故事: 哈萨克文/ 哈哈尔曼·霍忙耶夫 著;
— 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2008.12

ISBN 978 — 7 — 228 — 12209 — 7

I . 巴 ... II . 哈 ... III . 短篇小说 — 作品集 — 中国
— 当代 — 哈萨克语 (中国少数民族语言) IV . I247 . 7

中国版本图书馆 CIP 数据核子 (2009) 第 001859 号

责任编辑: 阿扎马提

校 对: 阿扎马提

封面设计: 夏 提 克

巴扎尔的故事 (哈萨克文)

哈哈尔曼·霍忙耶夫 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

850 × 1168 毫米 32 开本 7.75 印张

2008 年 12 月第 1 版 2008 年 12 月第 1 次印刷

印数: 1 — 2000

ISBN 978 — 7 — 228 — 12209 — 7 定价: 14.00 元

جاۋاپتى رەداكتور: ازامات سىقاق ۇلى
كوررەكتور: ازامات سىقاق ۇلى
مۇقاباسىن كورگەمدەگەن: شاتتىق اغسا

نارسىق زامان حيكايىسى

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۆزىمىچى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - اۋلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ «باباي» باسپا سىستەرى شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات: 7.75 850 × 1168 1/ 32 باسپا تاباق

2008 - جىل، قاڭتار، 1 - باسپاسى

2008 - جىل، قاڭتار، 1 - باسلىۋى

تىراجى: 2000 — 1

ISBN 978 — 7 — 228 — 12209 — 7

باعاسى: 14.00 يۋان

اۆتۈر وتباسندا غلامەن بىرگە

الغى سۆز

قاھارمان مۇھامەدسادىق ۇلى (قالاماتى — قارمان قوماڭوۋ) 1952 - جىلى 1 - شىلدەدە قۇمىل ايماعىنىڭ نارىنكىر دەگەن جەرىندە قاراپايىم مالشى وتباسىندا دۇنيەگە كەلگەن. 1976 - جىلى شىنجياڭ داشۇەسىنىڭ ساياسى - اعارتۇ فاكۇلتەتىنەن وقۇ تاۋىسىپ قوعامدىق قىزمەتكە ارالاسقان. 1980 - جىلدىن باستاپ ادەبىيەت شەبىنە ارالاسىپ، «ۋازىر يزدەۋ» اتتى ترىناق الدى اڭگىمەسىمەن وقىرماندارىنا تانىستىق بەرگەن. سونان بەرگى شىيرەك عاسىردان استام ۋاقىتتان بەرى اۋتور ادەبىيەتنىڭ ءبىرتالاي جانرىنا قالام تارتىپ، سونىڭ بارىنەن ولجالى بولعان. ءبىرتالاي سىن، زەرتتەۋ، نازارىالىق ماقالالارىن دا جازىپ جاريالاعان.

اۋتوردىڭ وسى جولى باسپامىزدان شىققالى تۇرعان «نارىق زامان حىكاياسى» اتتى اڭگىمە، پوۋەستەر جىنالى ءومىر مەن بولاشاقتىڭ قازىرى مەن بەرمەنكەلىن تولىق ءتۇسىنىپ جەتكەن قالامگەردىڭ تىڭ شىعارمالارىنان تۇراتىن توپناماسى بولماق. توپتاماعا كىرگەن اڭگىمەلەرى مەن پوۋەستى نەگىزىنەن ەلىمىزدىڭ ەسىك اشىپ، رەفورما جۇرگىزگەن وتىز جىلدىق قوعامدىق ءومىرىنىڭ شىندىعنان، اسىرەسە، 1992 - جىلدىن باستالغان بازار شارۋاشىلىعىنا ويسقاننان كەيىنگى ءومىر ورنەگىن، ادامدار ارا قاتىناسىن، ادامدار تانىمىندا تۋىلىپ جاتقان زامانىنا ءتان ءعمىدىق، پىسخىكالىق وزگەرىستى بەينەلەگەن تاماشا تۋىندىلار، جوعارىداغىداي تاقىرىپتىق سونىلىعى، زامان اۋقىمىنا ءتان داۋىرلىك قۇنى مەن بوگەنايى جانە قىزىقتى

حىكايالىغىمەن قوماڭوۋنىڭ بۇل توپتاماسىنا كىرىككەن
شعارمالارنىڭ ءوز وقىرماندارىن باۋراي جونەلەتىنىنە
سەنەمىز.

قارمان قوماڭوۋنىڭ وسى توپتاماعا كىرگەن شعارمالارى
بولسىن، وزگە شعارمالارى بولسىن وقىرماندارى ءۇشىن مىناداي
ءۇش ءتۇرلى قاسىيەت تانىتادى: ءبرىنىشى، يدەيالىعى ساپ،
جالپىلىق تاقىرىپتار دۇرىس، كوركەمونەرلىك تۇرعىدان
مەڭگەرەلەدى؛ ەكىنشى، وزىنە ءتان تىنىسى، ءوز داۋىرىنە ءتان
ئىسى بۇرقىراپ تۇرادى؛ ءۇشىنشى، ءتلى قاراپايىم ءام
ۇعىنىقتى، ساتىرالى كەلەدى دە، وقىرماندارمەن «ءسوز
ءتىلماشىن» ويناۋدان اۋلاق جۇرەدى. مىنە، وسىنداي سونىلىعى
مەن ەرەكشەلىگىنەن تانىلىپ كەلە جاتقان قوماڭوۋ قالامىنان
تۇنىداعان شعارمالاردىڭ ءبىر توبى — نارىقتى زامان تۇنىدىلارى
«نارىق زامان حىكاياسى» بولپ وزدەرىڭىزگە ۇسىنىلىپ وتىر،
وقىرماندىق زەردەمەن وقىپ، يدەيالىق جانە كوركەمدىك ءلازارات
اۋلارڭىزدى دامەتەمىز.

اسان اىەۋلى
2009 - جىل، 30 - ناۋرىز

مازمۇنى

اڭگىمەلەر

- 1..... قىزدى دا نامىس ولتىرەدى
19..... اپام جانە ونىڭ اق شايى
28..... ئارىق
31..... العاشقى ساباق
35..... پاراسات
41..... ئىتجىستان كەينى
47..... بالىق سۇدان ايرىلمايدى
51..... توعىز پورتىرەت
75..... جالعزىدىق
77..... بۈگەلەك
88..... سىچۋاندىق ۋاڭ اجەي
92..... تىشقاننىڭ ئوتىنىشى
100..... ۋازىر نىزەۋ
105..... كىرىپى مەن ساركىس (مىسال اڭگىمە)
107..... تىرشىلىك (مىسال اڭگىمە)
109..... سۇ (مىسال اڭگىمە)
111..... ماسا (مىسال اڭگىمە)

شالقىمالار

- 118..... كىيەلى اق قايىڭ
129..... باتالى ەل
133..... اق وگىزگە ماداق
139..... ۇيات تاعىلىماتى
143..... ساعىنىش
151..... زىلىقا اپاي

وچەرىكتەر

- 164..... جاياتاس جاڭغىرىعى
175..... داينىن تۇرغان وگىزدەي، قاجەتنە بالانىڭ

پوۋدەست

- 185..... رعاي تاياق، التىن قىلام

اڭگىمەلەر

قىزدى دا نامىس وتىرەدى

كەشىرمەلەرمىدى ويلاسام تالاي زامان وتكەن سياقتى بولسى
سەزىلەدى. ال، كالىندارغا قاراسام سودان بەرى ون جىل عانا بولپتى.
مەن اداي دەگەن دىقانىنىڭ بالاسىمىن. ءبىز ۇيدە جەتى جان بولدىق.
ولار: اكە - شەشەم، ەكى امام، ەكى ءسىڭلىم جانە مەن. مەنىڭ اتىمدى
ايجامال دەپ قويىپتى. اللاتالاقالا قالاي بەردى ەكەن، باسقى ەكەۋىن ءبىر
ءتۈستى، قالعان ۇشەۋىمىزدى ءبىر ءتۈستى ەتىپ جاراتىپتى. مەنىڭ ۇل
مەن قىزدىڭ اراسىندا تۇلغاندىنمەن، شەشەمنىڭ ايتىسىندا
قىلىقتارىم ۇل بالاغا ۇقساڭقىراپ كەتەدى ەكەن. اكەم ات جاقىتى، ءيىداي
ۇڭدى، زور دەنەلى، اق كوڭىل، اشىق - جارقىن، ەڭبەككە جويىپار،
قولعا العان ءسىن بىتىرگەنشە اسىق بولپ تۇراتىن جانسەبىل ادام
ەدى. ال، شەشەم ورتا بويلى، قارا كوز، قوڭىرقاي ۇڭدى ادام بولاتىن.
مەن بويشاڭ بولپ اكەمە تارتىپىن، ءتۈر - ءتۈسىم دە، مىنەز -
قۇلىقتارىم دا اكەمە ۇقساپ كەتەدى ەكەن. شەشەم كەنجە ءسىڭلىم
تۇلغاندا:

— سوڭغى ۇشەۋىنىڭ ءبىر ءتۈستى بولپ قالعانى - اي! بولمىغاندا
كەنجەسى شاڭىراق باساتىن ۇل بالا بولپ تۇلسا بولاتىن ەدى! — دەپ
كەيىپتى. سوندا اكەم:
— بەرمەستى سۇراما، بەرگەنگە جۇبانبا، قۇان! — دەپ شۇكىرلىك
ەتكەن ەكەن.

مەنىڭ ھەسەپپ قالغان كەزىم ەدى. ۋىر كۈنى اكەم ەسكىتەن قۇانا كىرىپ كەلىپ:

— ۋىيجان — ۋا، ۋىيجان! بۈگىن گىرۇپپا باستىعى ماعان ەكى ەڭبەك كۈنىنىڭ ۋنومىرىن قويدى، — دەدى. سول كەز «تاي قازانىنىڭ» تۈسى بولپ، جەر — الەم جاسىل كورپە جامىلعان قوڭىر كۈزدىڭ باسى، سەمىز ۋىز شاق ەدى. جامىلات قارىبالاس ۋشوپ شاۋىپ جاتقان بولاتىن.

— وسىعان دا قۇاناسىڭ با؟ سىعان باغىڭا جاراى شاپپانىڭ سۈيىقتاۋ جەرى ۋتىپ قالغان شىعار، ۋىتپەگەندى قايتىپ ەكى كۈندىك مىندەتتى ۋىر كۈندە — اق ورنىداى سالىدىڭ، — دەپ شەشەم سەنبەيتىن راي بايقاتتى.

— جو ... جو، ۋىت تۈمسى ۋىتپەيتىن جوڭشىقا ارالاس شىققان قالىڭ ۋشوپ، بىكىتكى ۋتىپتى يىقتان كەلەدى. شوكتەن تۈپەدەى جالىنى — اى، شىركىنىنىڭ!

— شىركىنىشلىن، بەلىڭنىڭ قۇياسى تالى ۋستاعان شىعار!

— بەلىم ۋىراز ۋىرعانىمەن جۈمىستىڭ تەز بىتكەننە قۇاندىم، — دەپ اكەم كوڭىلدەنە سۈيلەدى.

اكەمنىڭ ەكى كۈندىك مىندەتتىن ۋىر كۈندە ىستەپ بولغاننى قالىڭ تارتپاشىلار تالاسسىز راستاعاننان كەيىن شەشەمنىڭ سەنبەسىنە امالى قالمادى. ۋاسىلى اكەم بۇنى قاتپاعان بالا تارتپاشىلاردىڭ بىتىك وسكەن بىيك ۋشوپتى كورپ، جۈرەكتەرى اينىپ، كوڭىلدەرى شايلىعا قالعاننان كەيىن، تارتپاشىلارعا دەمەۋ بولسىن دەپ، سول جەردى ۋزى الپ، تارتپانى قۇلاشتاي ۋىرىپ تارتا جونەلىپتى. سول تارتقاننان مول تارتىپ، ەكى كۈندىك شابىندىق مىندەتتى ۋىر كۈندە — اق ورنىداپتى. قىرىقتىڭ قىرقاسىنا شىققان اكەم وسىلاى بەلسەنە ىستەگەندە جاستار جالى قاراپ تۇرا السىن با! ولار دا شابىندىقتى ۋبولپ — ۋبولپ الپ، سىلتەپتى — اى كەلىپ، سونمەن لەزدە كولەمدى شابىندىقتىڭ ۋشوبى ۋىر — اق سۇلاپ قالپتى. شەشەم ونىڭ «بەلىم ۋىراز ۋىرعانىمەن» دەگەن سوزىنەن سەكەم الدى — ۋا دەيمىن:

— تاي قازاننىڭ ادامدى تالقىستىقان اۋىر ەڭبەگى تاۋسىلا،
ۋرىنىپ اۋىرىپ قالساڭ قايتەسىڭ؟ — دەپ دۇڭك ەتە ءتۈستى. ءوڭى دە
بۇزىلىپ كەتتى.

— جىگىتتى نامىس ولتىرەدى. ەزبەلەپ ەلدىڭ ارتىندا جۈرە
المىمىن، شىبىن جانىم بويىمدا بولادى ەكەن، اعالاپ الدا جۈرەمىن، —
اكەمنىڭ ەرەگەسپەسى دە ءۇستاي قالدى.

— ەلۈگە كەلىپ ەڭكەيگەننە قاراماي ەڭبەك دەسە دەلەبەسى قوزىپ
تۇرادى ءوزىنىڭ. مەن شەشەم اكەمدى شامىرقاتىپ الاما دەپ ويلاپ
كىمەلەپ اكەتتى:

— اكە، نامىس دەگەن نە؟ — دەپ سۇرادىم. اكەم:

— ول دەگەن جىگەر — قايرات، ار — ۇجدان، جىگت ادامدا نامىس
بولماسا ولگەنى سول ەمەس پە! — ونىڭ ءسوزىنىڭ سوڭى ەكىپىندەپ
كۈتەرلىك شىقتى. مەن تالى:

— ەكى ەڭبەك كۈننىڭ ءنومىرى قانشا بولادى؟ — دەپ سۇرادىم.

— جىرما بولادى. مىنە ءوزىڭ كورشى، — دەپ ەڭبەك كۈن
نومىرلەرى جازىلعان كىناشقاسىن ماعان ءۇسىندى. مەن اكەمنىڭ
كىناشقاسىنداعى كاتەكشەلەرگە لىق تولىتىرىلعان اي — كۈن تىز
بەكتەرىن، ىستەلگەن ەڭبەك تۈرلەرىن، جىرما، ون بەس، ەڭ تومەنى ون
دەپ جازىلعان ەڭبەك كۈن نومىرلەرىن كوردىم. ءبىراق، مەن ول كەزدە
بۇل قالىڭ سان — سىفىرلاردىڭ نەندەي ءمانى بار ەكەندىگىن تۇسىنە
الماۋشى ەدىم. سونىمەن:

— بۇل قۇر سانداردىڭ پايداسى نە؟ — دەپ سۇرادىم تالى دا. اكەم:

— بۇل اقشا بولادى، جىل اقىرىندا وسى نومىرلەردى جىناقتايمىز،
ون ءنومىر ءبىر ەڭبەك كۈن (گۇڭ) بولادى. اتىرەت بويىنشا جالپى
كىرىستى ەڭبەك كۈنگە شاعىپ، «گۇڭ» باعاسىن شىعارامىز. «گۇڭ»
قانشا كوپ بولسا اقشا سونشا كوپ بولادى، — دەپ ءتۈسىندىردى. مەن
ونداي بولعاندا اكەم جىل اقىرىندا كوپ اقشا الاتىن بولدى دەپ ويلادىم.
وسى وقىعادان كەيىن «جىگىتتى نامىس ولتىرەدى» دەگەن ءسوز ەسىمنىەن

شەقپاستاي بولۇپ ورناپ قالدى. مەن العاشىنىدا ەڭبەك كۈن ءنومىرى مەن اقشا ەكەۋىنىڭ اراسىنا تەڭدىك بەلگى قويىپ، ەڭبەك كۈن ءنومىرى دەگەنمىز اقشا دەپ ءنۇسىنىم دە «جىگىتتى نامىس ولتىرەدى» دەگەن تۇجىرىمنىڭ تەرەڭىنە بويلاي الماي ءجۇردىم.

شەشەم ءبيجان بلعي دا تىرمەندە ءبيداي تازالايدى. كەشتە ۇيگە كەلگەندە ۇستى - باسى شاڭ - توزاڭ بولۇپ كۈركىلدەپ جوتەلىپ كەلەدى. «تاي قازان» كەزىندە اۋرۇ - سىرقاۋ، بالالى ايلەدر مەن كارى قۇرتاڭ بولسا دا ەڭبەك قۇاتىنان قالا قويماغان ايلەدرەدى «جارىم ەڭبەك كۇش» دەپ قاراپ، تىرمەنگە ءبيداي تازالاۋعا ورنالاستىرادى كەن. تىرمەننىڭ ورنى ءبىزدىڭ ۇيدىڭ باسى جاعىندا بولاتىن. ەكى ارالىعى ۇش جۇز مەترەدي عانا جول ەدى. ءبيداي تازالاۋشى ايلەدر ۇلكەن اق شاتىردى جايىپ، ورتاسىنا ءبيدايدى تاۋ - توبە ەتىپ ۇيىپ، وزدەرى ۇيىنىدىنى اينالا وتىرىپ، قولدارىمەن ءبيداي تازالايدى. كەشىندە قامباشى تازالانغان ءبيدايدى وتكىزىپ الىپ، سورتاپ، 1 - سورتىن ۇرىقتىققا شىعارادى دا، 2 - سورتىن قۇرساققا اجراتادى. ونان سوڭ قۇرساققا اجراتىلعان ءبيدايدى تلعى ءبىر توپ ايلەدرگە وتكىزىپ بەرەدى. ول ايلەدر ءبيدايدى جۇۋ كولشىگىنە توگىپ، جۇپ كەپتىرىپ، تىرمەنگە قۇيادى. ات كۇشىمەن اينالاتىن ۇش ۇلكەن تاس تىرمەن سوتكەسىمەن توقتاۋسىز ءجۇرىپ، الدە نەشە توننا ۇن شىعارادى. ءبىر قىزىعى وسى ۇن بۇكىل قىستاقىلعى ۇن اۋدىڭ ۇزاققا سوزىلعان شىرەتىنە تۇرعان ادامداردىڭ جارىمىنا جەتپەي تاۋسىلادى دا، قاتاردىڭ سوڭعى ءبولىمى موشەكتەرىن قولتىقتاپ امالسىز ۇيلەرىنە قايتادى. سونان ەرتەڭگى شىرەتنىڭ الدىن اۋعا ۇمتىلادى. ءبيداي تازالاۋدان ۇن تارتىپ شىعارىپ، تاراتۋعا دەيىنگى جۇمىس بارىسى مەنە وسى ءرىتىم بويىنشا ار كۈنى قايتالانىپ جاتادى. شەشەم اۋرۇشاڭ ارى بالا - شاعالى بولعاندىقتان جارىم ەڭبەك كۇش ەسەپتەلىپ، ەڭبەك كۇشتەردى تەڭشەپ ورنالاستىرعاندا ونىڭ ەسىمى بلعي تىرمەننىڭ باسىنان تابىلادى. قولمەن ءبيداي تازالاۋدىڭ ەڭبەك كۇشەمەلىلىگى زور بولغاننىڭ ۇستىنە قول بوساتپايتىن جۇمىس ەدى.

ايەلەر كۈنىنە ون نەشە ساعات جۇمىس سىتەيدى. سوندا دا جارم ەڭبەك كۈشتىڭ عانا سىباعاسىنا يە بولادى. ءور التايدىڭ شاقىلداغان سارى ايازىندا ولاردىڭ قولدارى بارىپىپ ءىسنىپ، ارەكتەكە كەلمەي قالادى. ولارداعى ورتاق ءبىر ەرەكشەلىك مەيلى قىس، ياكى، جاز بولسىن قولدارى وراڭگوتانىڭ قولىنداي قاپ - قارا كۇس بولپ، ءتىلىنىپ جۈرەدى. سۋىقتان قاتتى قالجىراغاندا ەڭبەك اراسىندا ءبىزدىڭ ۇيگە كەلىپ، ءتاۋىر بىردەڭجە جەي الماسا دا، سۋ - سۋان ءشىپ بويلارىن جىلتىپ الادى. «اي، ءيىجان، سەنى ءتاڭىر جارلىقاسىن! ەگەر سەنىڭ مىنا قارا كۈركەڭ تىرمەنىڭ قاسىندا بولماسا، ءبىز كورگىلىكتى ابدەن كورگەندەي ەكەمىز» دەيتىن ولار. مەن شەشەمە بىلەسىپ ءبيىداي تازالاۋ مايدانىنا ۇدايى بارىپ تۇرامىن. سول سەبەپتى بۇل ەڭبەك بارىسىن بەس ساۋىساعىمداي ايقىن بىلەمىن، كەيدە مەنىڭ شەشەمدەرگە جانىم اشىپ كەتەدى. كوڭىلىمدە ءبىر ءتۈرلى كۈشتى كەكتى سەزىم پايدا بولادى. سول كەزدە نەگە، كىمگە كەكتەنىپ تۇرعانىمدى بىلمەيمىن! ءوزىمنىڭ قىز بالا ەكەنىمدى ەسكە الىپ، «كەيىن مەن دە شەشەم سىياقتى ءبيىداي تازالايمىن با؟!» دەپ ويلاعانىمدا ەرىكسىز مازاسىزدانىپ، قىنالىعان كۈي كەشەمىن، كەيىن كەلە ابدەن ءتۈسىنىدىم. بۇل «تايىقازان» تۈسىندەلى مەشەۋ وندىرگىش كۈشتىڭ ەڭ تومەنگى كۈيكى ەڭبەك ءتاسىلى ەكەن. شەشەمنىڭ دە اكەم سىياقتى ۇيگە كوڭىلىدەنە كەلەتىن كەزدەرى بولادى. وندايدا ول:

— مەن بۇگىن سەگىز داعار ءبيىداي تازالادىم، — دەپ ماساتتانا سويلەيدى. اكەم ورايدى بەرمەي:

— ءبارىبىر سەن ون داعار ءبيىداي تازالاپ، اعالاپ العاشىعا المايسىڭ، — دەپ كۈيدىرە سويلەيدى. وندايدا شەشەم:

— نەگە؟ ارينە، مەن دە ون داعار ءبيىداي تازالايمىن، — دەپ مەنى تومەنشىكتەتتىڭ دەگەندەي اكەمە شەكشىە قارايدى. ءبىز وعان دۋ كۈلىسىپ قالامىز.

شەشەم وسىلايشا شەرىك عاسىردان استام ۋاقىت ءبيىداي تازالادى.

راسىندا كۈننە ون داعار، ءتپتى ون بەس داعار ءبيداي تازالاعان كەزدەرى دە بولدى. ءبراق، الاتنى سول گرانىت تاستاي قاتىپ قالعان جارم ەڭبەك كۈشتىڭ ئومىرى عانا ەدى.

اىكە - شەشەم ئومىر بويى يىندەرىن مايىستىرعان قورعاسىنداى اۋىر ەڭبەككە جەگىلدى. ءبراق، ولار وسىنداى اۋىر ەڭبەكتى چاپالى كورمەدى. قاشان دا كوڭىلدى جۈرەدى. مەن ولاردىڭ كوڭىلدى جۈزدەرىنەن، ولاردىڭ بشكى دۇنيەسىندە، جۈرەكتەرىنىڭ تەرەڭ تۈكپىرىندە ءبىر ئۇرلى قۇدىرەتتى كۈش باردى سەزىنەمىن. الايدا بۇل قانداى كۈش ەكەنن كوڭىلىمدە سەزىنگەنم بولماسا ايقىن ئۇسىندىرىپ بەرە المايمىن.

مەن ورتا مەكتەپتە وقىپ جۇرگەن كەزدە جەر - كوكتى ادۇر سىلكىندىرگەن اۋىل رەفورماسى جۇرگىزىلىپ، مال، جەردى دىقاندارع كوتەرەگە بەردى. كەلەسى جىلى مەن ولكەلىك ساۋدا مەكتەبىنە وقۇعا ئۇستىم. وقۇشى كەدەي بولادى عوي، ساۋدا مەكتەبىندە وقىپ جۇرگەندە تۇرمىستا، وقۇدا دا تالاي قىنالىعان كەزدەرىم بولدى. مەن ورتا مەكتەپتى ۇلتىق تىلدە وقىپ ءبىتىردىم. ال، ساۋدا مەكتەبىندە ساباقتى حانزۇ تىلىندە ۇتتى.

كوزدى اشىپ - جۇمعانشا ۇش جىل وتە شىقتى. مەكتەپتى ءبىتىرىپ ۇز اۋىلىما قايتىپ كەلدىم، بىرنەشە كۈننەن كەيىن اكەم مەنى ەرتىپ، اۋداندىق ۇكىمەتكە بارىپ، مەنى قىزمەتكە ورنالاستىرۋدى تالاپ ەتتى. سورىمنىڭ كويى - اى دەسەڭشى! بۇل كەزدە جوعارى مەكتەپ بىتىرگەن وقۇشلاردى قىزمەتكە ءبىر تۇتاس بولەتن ءتۈزىم الدە قاشان كۇشىنەن قالعان ەكەن. اكەم ۇكىمەتنىڭ قاتنىستى تاراۋىنان «ادام قابىلدايتىن كاسىپتىك ناراۋدى ۇزىڭىز تەكەلەي بزدەڭىز» دەگەن سۇلە - ساپا جاۋاپ قانا الدى دا ۇيگە قايتتى. ءبىر جولى اكەم:

— ءبيجان، ساندىعىڭدى اش، مەن الگى «داڭق كۋالىكتەرىمدى» الىپ الايىن، — دەدى. شەشەم ساندىعىن اشىپ، كۋالىكتەرىن الىپ بەرىپ جاتىپ:

— ئاي، مۇنىڭدا دانەڭخە ونبەيدى عوي، — دەپ باسنىن شايقادى.

— ونبەسە دە كورسەتمەن، مەنە مەن وسىنداي ەڭبەك ەتكەن اداممەن، مىنانى وزدەرنىڭ بەرگەنسۇڭدەر دەپ ايتامەن. مەنىڭ تونمىدى شەشپ المايتىن شىعار، — دەپ جوعارى دارەجەلى ەڭبەك وزاتى بولغان ءبىر قاندا انىقتامالارنى قوسا الپ كەتتى. بۇل جولى دا اكەمنىڭ ساپارى ءساتتى بولمادى. اكەمنىڭ كىرمەگەن تەسكى، اشپاعان ەسكى، بارماعان باستىعى قالمايدى. «اناعان بارامىن، مىناعان بارامىن» دەپ كەتەدى. سامارقاۋ، ۇمىتسىزدەنگەن كۇيدە قايتىپ كەلەدى. ول تارققاندا: «اتتەڭ، اپىرىپ — چاپىرىپ جىبەرەتتىن قارا كۇشكە كەلمەيدى — اۋ» دەپ قويدى. ۋاقىت جىلجىپ ۇتىپ جاتتى. مەنىڭ مازام كەتە باستادى. ادام پەندەسىنىڭ باسنا ءبىر — اق رەت كەلەتتىن بالتانىڭ سابىنداي عانا قىسقا ۇمرىمنىڭ كوكتەمى وسلايشا ءمان — ماغناسىز ۇتىپ كەتەمە دەگەن بەيمازا وي — قىيال مەنىڭ شىرقىمدى الا باستادى. مەن ۇش جىلداي ۇيدە كاسپ كۇتىپ وتىردىم. ەڭبەكتىڭ قانداي قىين، اۋىر، قاتەرلىسىن دە ەلمەي بۇزىپ — جارىپ، تىندىرىپ كەتەتتىن اكەمنىڭ قارا كۇشى مەنى جۇمسقا ورنالاستىرۋعا كەلگەن دە ۇتىمدى بولمادى. ساندىق تولى «داڭق كۋالىگى» پالەن دارەجەلى وزات، تۇگەن دارەجەلى ەڭبەك ەرى دەگەندەردىڭ ەشقانداي سەبى تىمەدى. مەن اكەمدى اپاپ كەتتىم. «ەلدەگىنىڭ كىلتى اسپاندا» دەگەن راس ءسوز ەكەن. ءبىر كۈنى كىتاپ وقىپ وتىرىپ «كۈن ۇز كەۋدەڭنەن شىعادى»، «باقىتتى ۇز قولڭىمەن جاراتاسىڭ» دەگەن سوزدەردى كورىپ، ۇزاق وي كەشتىم: «بىز دە ادام بالاسىمىز، تابىعاتنىڭ مەيىرى پەندە بالاسىنا ورتاق. كۈن نۇرى، اي ساۋلەسى بارىمىزگە تەڭ تۇسەدى. وسلاي بولا تۇرا ءبىز نەگە باسقاعا جالنىشىتى بولامىز، نەگە باسقاعا ماسىل بولامىز؟ بۇل ۇجدانىزدىق، ناشارلىق، مەيى نە؟ وسىنداي ادامدار تارىخ كەرۋەنىنە ىلەسە الاما؟ باسقارلار سەنى قاندا اسراي الادى؟»

اكەم كەۋمىزدىڭ جوعارىعا يەك ارتۇدان ەشتەڭخە ونبەيتىندىگىنە كوزىمىز ابدەن جەتتى، اقىرى مەن اۋىلدىقتىڭ تۇرالاپ، كۇيرەۋ شەگىنە

جەتكەن ساۋدا كووپەراتىۋىن كۈتەرگە الدىم. ساۋدا كووپەراتىۋىنىڭ نەگىزگى تۇلعالى كۈللەكتىۋ ەدى. باستىقى كەزدە مەن كۈللەكتىۋنىڭ قارچىسىنا جانە بىلكە قارىزىنا سۈيەنپ، بازار بەتالىسىن مىقتى يىگەرپ، كاسپورنىڭ شارۋاشلىغىن نە داۋىر جانداردىم. دىقان - مالشمەن توننىڭ شىكى باۋىنداي ەتەنە بايلانس ورناتتىم. «كەمدەگىنىڭ تىلەۋى ءبىر» دەگەندەي دىقانىڭ كۈشلىن دىقان تابادى ەكەن. اكەم قالاي ىستە دەسە، مەن سولاي ىستەدىم. ىستەگەن ساپىن كۈپتىڭ كۈشلىنىنەن شىعپ، ءسىمىز بىلگەرى باستى. ءبىراق، رەفورمانىڭ تەرەڭ قاتپارلارعا قاراي شىكەرلەي دامۋىنا بايلانىستى كۈللەكتىۋنىڭ قارجى قاينارى سارقىلدى دا كووپەراتىۋنىڭ ءس جۇرگىزۋى قىيىنعا سوقتى. مەن قاتتى قامىقتىم، نە ىستەرىمدى بىلمەي ساندالدىم. قالاي ويلاسام دا ءبىر شىعار جولىڭ جىلتى بىلىنبەدى. بىرنەشە كۈندە - اق جاعىما پىشق جانعانداي جۇدەپ - جاداپ كەتتىم. كەشكى اسقا وترعانىمىزدا شەشەم مەنىڭ جاداۋ تارتقان جۈزىمە قاراپ:

— سەنىڭ مىنەز - قۇلقىڭ اكەڭ تارتقان، اكەڭ قىيىندىققا ەرەگەسە قارسى ءجۇرۋشى ەدى، سىلمان نە بولعان؟! — دەدى. سول زامان اكەمنىڭ جۇدىرىغىن ءتۈيىپ، «جىگىتتى نامىس ولتىرەدى» دەپ تىستەنە سويلەگەن ايبىندى كەسكىنى كوز الدىمنان تىزبەكتەلىپ ءتتى. «وندا قىزدى نە ولتىرەدى» دەگەن قاتال سۇراق ويىما ساپ ەتە ءتۈستى. مەن بۇل سۇراققا دەرەۋ جاۋاپ تابا الماسام دا ءبىر ءتۈرلى ءۈزىم ءتۈسىندىرىپ بەرە المايتىن سىرلى كۇش مەنى العا جەبەپ، تەبىرەنتە تۈسكەندەي بولدى. مەن بىرتىندەپ قاپىرىق ويدان سەيلىپ، العان بەتىمنىەن قايتپاۋعا بەكىندىم. كوزدى اشپ - جۇمعانىشا جارىم اي وتە شىقتى. مەن بۇرىنقى ساۋدا كووپەراتىۋىنىڭ كۈيرەگەندىگىن جاريالاپ، ونىڭ قىراندىسىنىڭ ۇستىنە «ۋىنيۋەرسال قىزمەت وتەۋ سەرىكتىگىن» قۇردىم. وسى ىستەردىڭ بارىندە اكە - شەشەم ەڭ مىقتى ارتقى تىرەگىم بولدى. ەكى امام، دوس - جاراندارىم دا قولدارىنان كەلگەن كومەگىن ايامادى. مەن اكە - شەشەم مەن العالارىمنىڭ بارلىق مال - مۈلكىن كەپىلگە

قويىپ، مول بانكە قارىزىن الدىم دا، شىت - جاڭا بەينەمەن اۋىل - قىستاق بازارىندا باسكەگە ءتۇستىم. بۇرىنقى - سوڭعى تاجىريبەلەرىمە سۈيەنە وتىرىپ، قالىڭ قارىدارعا بەرگەن ۋادەمدى شارتسىز ورنىداۋعا ۇمتىلدىم. كۈندى - تۈنگە جالعاپ، ۇيقى - كۈلكى كورمەي قىزمەت باستەدىم. ۇندىرىستىڭ قاربالاس كەزدەرىندە قاجەتتى بۇيىمداردى اتىز باسىنا دەيىن، جۇمسى ورنىنا دەيىن جەتكىزىپ وتىردىم.

ءبىر رەتتە قىزمەتتەسىم ەكەۋىمىز اتىز باسىنا تىڭايىتقىش جەتكىزبەك بولىپ جولعا شىقتىق. بۇل كوكتەمگى ۇندىرىستىڭ قاربالاس كەزى ەدى. دىقانداز ساعاتنىڭ شىقىلىمەن جارىسىپ، جانئالاسا ۇرىق ءسىڭىرىپ جاتقان بولاتىن. ۇز باسىم يىگىلىكتىڭ ەرتە - كەشى جوق دەگەنگە سەنە المايمىن، ورايدى ءدال تۇسىندا وىرىپ قالۋ - جەڭىس. دىقان كوكتەمنىڭ ورايلى ساتىندە ۇرىق سىڭىرە الماسا، ءبىر جىلدىق ەڭبەگى سەلگە كەتەدى. ال، دىقاندازدىڭ ءدال سول كەزى، سەنىڭ ساۋدانىڭ ەڭ كۈسەت كەزى بولماق. سوندىقتان بۇل كىم - كىمگە دە ءساتتى وراي، يىگىلىكتى ءس. امال نە! جەتپەكشى بولعان جەرگە ەكى - ۇش ءجۈز مەتر دەي قالعاندا تاسىمال ماشىنامىزدان كىلتىپان شىقتى دا توبەگە ۇرعانداي تۇرىپ قالدىق. ەندى قايتىۋ كەرەك؟ قىزمەتتەسىم: «ماشىنانى جۈندەتىپ الىپ، ەرتەڭ جەتكىزسەك» دەدى. مەن كەرسىنشە: «بۇگىن ارقالاپ بولسا دا جەتكىزەمىز» دەدىم. ول وسىنشاما كوپ نارسەنى قالاي ارقالاپ جەتكىزەمىز، شارشاپ ولمەيمىز بە دەگەندەي ملعان قاراپ اڭتارلىپ تۇرىپ قالدى. جۈرەگى اينىدى بىلەم. مەن ۇرىقىپەن بىرگە جەرگە سىڭىرىلەتىن قارا ءتۈستى تىڭايىتقىشتىڭ ەكى مۈشەگىن ارقالاپ ۋادەلى جەرگە جەتكەندە كۈتىپ تۇرعان ءبىر دىقان قۇانىپ كەتتى. مەنىڭ قىزمەتتەسىم دە اقىرى ارقالاپ تاسۋعا كىرىستى. ايدىل زاتى بولا تۇرا مەن ارقالاعاندا ول قايدان تۇرا السىن! ءتىپتى، ول بەلىنە ۇش مۈشەكتى قويىپ الىپ، باس بىلگى اتانداي زار جەلدى. ءبىز وسىلايشا ارقالاپ تاسى بەردىك. مەنى كورگەن ءبىر اجەي الدىمىنان شىعەي: «پو، قارعام - اي، نەدەگەن جانكەشتى بالا ەدىڭ، مىنەمەن بىرنەشە جول اكەلىپ الشى» دەپ